

42'NCİ PİYADE ALAYI

Ahmet DİRİKER

Çanakkale Muharebelerine katılan birliklerden olan 42'nci Alay, 1915 yılının Temmuz ayında Gelibolu Yarımadası'na intikal etmiş ve 14'üncü Tümen'e bağlı olarak savaş sonuna kadar bölgede görev yapmıştır. Alay komutanı Binbaşı Ahmet Nuri Bey (Tuğg. Diriker) idi. 42'nci Alayın Çanakkale Muharebelerine dahil olmadan önceki sorumluluk bölgesi Şile'den İstanbul Boğazı'na kadar uzanan Karadeniz sahil kesimiydi. Alayın görevi, İstanbul ve İstanbul Boğazı için tehdit unsuru olan Rus Donanmasının gözlenmesi ve muhtemel Rus harekâtına karşı kıyı savunması yapmaktı.

42'nci Alay, 16 Haziran tarihinde Şile'deki konuşlanmasını tamamlayarak bölgeyi 41'inci Alaydan teslim aldı. Burada bir dağ bataryası ve bir makinalı tüfek bölüğü Alay emrine verildi ve daha sonra Manisa Jandarma Taburu dördüncü tabur olarak alaya dahil edildi.

42'nci Alay, Şile'deki görevinin ardından Gelibolu'ya sevk edildi. Alay önce İzmit'e, ardından trenle Uzunköprü'ye, oradan karayoluyla Keşan üzerinden Gelibolu'ya intikal etti. 42'nci Alay önce Saroz Grubu'na dahil edildi ve Saroz kıyısında Kocaçeşme ile Cemilbey Çeşmesi arasına konuşlandı. Alayın buradaki görevi gözlem ve muhtemel düşman çıkarmasına karşı kıyı savunmasıydı. 27 Temmuz 1915 tarihine

kadar buradaki görevini devam ettiren 42'nci Alay, bu tarihte Güney Grubuna dahil edilerek Soğanlıdere'ye intikal etti ve 14'üncü Tümen'in ihtiyatını oluşturdu.

Alaya, 14'üncü Tümen Komutanı Yarbay Kazım Bey'in (Korg. Karabekir) 1 Ağustos 1915 tarihli emriyle birinci hat görevi verildi. Bu emre göre, 42'nci Alay üç taburuyla birinci hat siperlerini 41'inci ve 55'inci Alaylardan teslim alacaktı.

Öncü birliklerin birinci hatta gönderilmesinin ve hazırlıkların tamamlanmasının ardından 4 Ağustos günü güneş batımından sonra alayın 1'inci ve 2'nci Taburları Soğanlıdere'den harekete geçtiler. Taburlar, 5 Ağustos sabaha karşı intikallerini tamamlayarak Fransızların top, bomba ve tüfek ateşi altında birinci hat siperlerini 41'inci Alaydan teslim aldı. Sıra 55'inci Alayın siperlerini teslim almaya geldi. Bu mevki, 42'nci ve 41'inci Alayın 3'üncü Taburları tarafından savunulacaktı.

Müttefik Kuvvetleri genel kararına, Anafartalar-Arıburnu harekâtını desteklemek amacıyla Seddülbahir'deki İngiliz 8'inci Kolordusu ve Fransız Doğu Seferi Kolordusuna karşılarındaki Türk birliklerinin bağlama görevini verdi. Ancak Fransız Doğu Seferi Kolordusu da tıpkı yanlarındaki İngiliz 8'inci Kolordusu gibi kıstıtlı hedefi olan bu talimatın daha ilerisinde bir taarruz planlaması yaptı.

6 Ağustos 1915 sabah saat 07.00'den itibaren Fransızlar, Kerevizdere Vadisi'ni şiddetli top, torpil ve makinalı tüfek ateşi altına aldılar. Bu atışlar Yassitepe'deki 42'nci Alay siperlerinde önemli tahribata neden oldu. Öğleden sonra hafifleyen Fransız bombardımanı akşam saatlerinde tekrar şiddetlendi. Fransızlar örtülü yolları ve gerideki hatları da ateş altında aldılar. Fransızların o gece ya da ertesi sabah taarruz etmesi beklendiğinden 14'üncü Tümen Komutanı Yarbay Kazım Bey, 55'inci Alayın değiştirilmesini erteledi. Bu durumda 14'üncü Tümenin sağ tarafında 55'inci Alay sol tarafında ise 42'inci Alay konuşlanmış oldu. Kerevizdere'nin denizle bulunduğu noktadan başlayarak İsimsizdere'nin (Fuatbey Deresi) kuzey yamacına uzanan bölge 42'nci Alayın 1'inci ve 2'nci Taburları tarafından savunulacaktı. 42'nci Alay karşısında 1'inci Fransız Tümeni bulunmaktaydı.

7 Ağustos günü sabaha karşı başlayan Fransız bombardımanı ilerleyen saatlerde şiddetini daha da artırarak özellikle Kerevizdere ve Gaziler Tepe'deki (Kudsi-bey Tepesi) Türk siperlerini ve gerideki ihtiyat mevkilerini ateş altında tutmaya devam etti. Türk topçuları da şiddetle karşılık vererek Fransız siperlerini tahrip etti. Yoğun bombardıman altında kalan 42'nci Alay siperlerinde önemli hasar meydana geldi. Saat 11.00'de 1'inci Fransız Tümeni'ne bağlı 175'inci Alaydan birlikler 42'nci Alay siperlerine taarruza başladı. 42'nci Alayın sağ kanadındaki İsimsizdere civa-

rındaki siperler şiddetli bombardıman sonucunda tahrip olmuş, adeta düzlük haline gelmişti. Bunu fırsat bilen Fransız askerleri Türk siperlerine girmeyi başardılar ama kısa sürede yapılan karşı taarruzla geri çekilmek zorunda kaldılar. Taarruz eden Fransızlar 42'nci Alayın sol tarafında yani Yassitepe'de bulunan siperlere kadar yaklaştılsa da açılan ateşle püskürtüldüler. Hemen ardından Yassitepe ve Kansızdere'deki Türk birlikleri karşı taarruza başlayarak Fransız siperlerine girmeyi başardılar. Siperlerin içinde süngü süngüye, göğüs göğüse boğuşmalar oldu. 5'inci Bölük daha da ilerleyerek Fransızların ikinci hat siperlerine girmeyi başardı ve çok sayıda Fransız askerini etkisiz hale getirdi. Türk mevzilerini ele geçirmeyi planlarken bir anda kendi siperlerini kaybedecek duruma gelen Fransızlar, şiddetli makinalı tüfek, dağ topu ve geriden gelen destek kuvvetleriyle siperlerini geri almaya çalıştılar. Bir süre sonra, yoğun Fransız ateşi altında kayıpların artması üzerine ileri çıkmış olan Türk birlikleri kendi siperlerine döndüler.

Karada bombardıman tüm şiddetiyle devam ederken, Fransız uçaklarından da bombalar atılmaktaydı. İki tarafın da zayıtı oldukça fazlaydı. Sadece 55'inci Alayın 2'nci Tabur siperleri önünde 580 ölü Fransız askeri sayılmıştı. Bu sayıya daha şiddetli çarpışmaların gerçekleştiği Yassitepe'deki Fransız zayıtı dahil değildi. 42'nci Alayın 1'inci ve 2'nci Taburlarının mevcudunun neredeyse yarıya düşmesi üzerine ihtiyattaki 41'inci Alayın 3'üncü

Taburu geriden birinci hatta sevk edildi. Fransız Doğu Seferi Kolordusu Komutanı General Bailloud Paris'e, Savaş Bakanlığına gönderdiği raporunda şöyle yazdı;

"... Türkler çok şiddetli direnç gösteriyorlar. Daha önceki muharebelerden çok daha güçlü ve etkili. Topçu ateşleri çok isabetli ve etkili. Türkler ilk defa baraj ateşi yaptı."

O günün sonunda, taraflar taarruz öncesi siperlerindeki konumlarını korumuş oldular. Karşılıklı top, bomba ve tüfek atışları aralıklarla devam etti. 7 Ağustos 1915 günü yapılan ve Fransız literatüründe *"6'ncı Kerevizdere Muharebesi"* olarak anılan bu hareket, Fransız Doğu Seferi Kolordusunun, Kerevizdere'deki son geniş kapsamlı taarruzu oldu. Fransızlar hedeflerindeki siperleri ele geçiremedikleri gibi karşısındaki 14'üncü Tümen'in Kuzey Grubu'na destek kuvvet göndermesini de engelleyemediler.

Daha sonraki günlerde taraflar, tahrip olan siperlerini onararak, tahkimat ve engeller yaparak, blokhavz inşa ederek ve yeni ulaşım yolları yaparak beklemeye geçtiler. Her iki taraf da taarruzdan çok, mevcut hatlarını savunma çabasındaydılar. Bölgedeki mücadele tam anlamıyla mevzi savaşına döndü. Geri hatlarda bulunan bataryalardan gece gündüz top ateşi yapılıyor, siperlerden karşılıklı şiddetli piyade ateşleri ve el bombası atışları da sürüyordu. Tarafların zaman zaman küçük müfrezelerle karşı siperlere yaptığı ani baskınların yanı sıra lağım muharebeleri de

önemli hale geldi. Fransızların, Kerevizdere mansabına yakın inşa ettikleri ve 42'nci Alay siperlerini yandan ateş altına alan blokhavz Türk baskın müfrezelerinin asıl hedefi oldu.

Yaklaşık bir buçuk ay aralıksız birinci hatta bulunan 42'nci Alay, 10 Ekim 1915 tarihinde siperlerini 41'inci Alaya devrederek ikinci hatta çekildi. Alay karargahı Soğanlıdere'ye taşındı.

Daha sonra tekrar birinci hat görevi verilen 42'nci Alay, 4 Ekim 1915 tarihinde bu defa 55'inci Alayın siperlerini teslim aldı. Böylelikle Kerevizdere'in sol kanadı 41'inci Alay, sağ kanadı ise 42'nci Alay tarafından tutulmuş oldu. Karşılıklı top, torpil, el bombası, makinalı tüfek atışları zaman zaman şiddetlenerek devam etti. Taraflar çıkarttıkları keşif kollarıyla karşı tarafın durumu hakkında bilgi almaya çalışırken lağım faaliyetleri de iyice hız kazandı. Her iki taraf da bir yandan tünel kazısı yapıp karşı siperin altına ulaşmaya çalışırken diğer yandan da diğerinin kazdığı lağımı tespit edip imha etme gayreti içindeydi. Kimi zaman tarafların kazdığı lağımın birbirlerine çok yaklaştığı durumlar oldu. Öyle ki bir Fransız arşiv belgesinde iki lağımın çakıştığından ve tünel içinde çatışma çıktığından söz edilmektedir.

Takip eden günlerde bir yandan siper muharebesi sürerken diğer yandan ağır kış koşullarıyla da mücadele edildi. 17 Kasım'daki şiddetli yağmur 42'nci Alay siperlerini ve örtülü yolları sularla

doldurdu. İlerleyen günlerde bu defa dondurucu soğuklar başladı. Aralık ayına kadar zor koşullar altında birinci hat siperlerini savunan 42'nci Alay, 4 Aralık 1915 tarihinde sorumluluk bölgesini 61'inci Alaya devretti ve tümen ihtiyatı olarak Soğanlıdere'ye çekildi.

42'nci Alay, 3 Ocak 1916 tarihinde Gelibolu'daki son görev yeri olan Kumtepe'ye gönderildi. İtilaf Kuvvetleri'nin Gelibolu'yu tahliye etmesinden sonra 10 Ocak 1916 tarihinde mevkiisini 12'inci Tümen birliklerine teslim eden 42'nci Alay Gelibolu'dan İstanbul'a intikaline başladı.

42'nci Alayın Çanakkale Savaşında toplam zayıyatı; 1.250'si şehit, geri kalanı yaralı ve kayıp olmak üzere yaklaşık 4.000'dir.

Ahmet Nuri Bey komutasındaki 42'nci Alay, daha sonra Hicaz Cephesi'ne sevk edildi. Alay, Fahrettin Paşa (Korg. Türkkan) emrindeki Hicaz Seferi Kuvvetlerine katılmak üzere 8 Haziran 1916 tarihinde Medine'ye intikal etti. Hicaz'da iki yıl boyunca zorlu çöl koşulları altında susuzluk, açlık ve hastalıkla mücadele ederken, aynı zamanda bölgede çok sayıda çatışmaya katıldı. 42'nci Alayın sancağı hem Çanakkale Savaşı hem de Hicaz'daki başarılarından dolayı gümüş imtiyaz madalyalarıyla ödüllendirildi.

Kaynakça

- MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi; Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH).
- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 4869,

Dos. H11, Fih. 1- 1, 2, 3.

- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 4869, Dos. H12, Fih. 1-14.
- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 4869, Dos. H13, Fih. 1-2A, 20.
- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 4869, Dos. H7, Fih. 1-20.
- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 4869, Dos. H8, Fih. 1-37.
- ATASE Arşivi, BDH, Kls. 5363, Dos. H1, Fih. 1- 43, 64A, 66A, 69, 71A, 74, 88, 89A, 99, 103, 108, 112A, 120A, 121, 135A, 150A.
- Fransız Askerî Arşivi (SHD); Kara Kuvvetleri Arşiv Fonu (Service Historique de la Défense (SHD).
- Fransız Askerî Arşivi, SHD, GR-16N1205
- Fransız Askerî Arşivi, SHD, GR-20N28
- Fransız Askerî Arşivi, SHD, GR-20N52
- Fransız Askerî Arşivi, SHD, GR-20N75-5
- Fransız Askerî Arşivi, SHD, GR-26N75-7
- Diriker, Ahmet. "Türk ve Fransız Askerî Arşiv Belgelerinde 7 Ağustos 1915 Kerevizdere Muharebesi". Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi. 2004, Sayı: 35; 17-37.
- Diriker, Ahmet. *42'nci Alay Gelibolu 1915*. İstanbul: Scala Yayıncılık, 2016.
- Diriker, Ahmet. *Cephelerde Bir Ömür*. İstanbul: Scala Yayıncılık, 2009.
- Ministère De La Guerre. *Les Armées Françaises Dans La Grande Guerre*. Tome VIII. 1er Volume, Annexes 1er Volume, Paris: Imprimerie Nationale, 1924.
- MSB, Şehit Bilgi Kapısı (*erişim tarihi* : 09.06.2024); <https://www.msb.gov.tr/SehitBilgiKapisi/SehitListesi>
- Oglander, Aspinall. *Gelibolu Askerî Harekatı*. C.II, Çev. M. Hulusi. İstanbul: Askerî Matbaa. 1940.
- Tekşüt, İbrahim ve Necati Ökse. *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi*. C.V, K.III, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2012.

Atıf

Diriker, Ahmet. "42'nci Piyade Alayı", *Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi*, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2024.

Ahmet Diriker, "42'nci Piyade Alayı", *Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi*, Ed. Murat Karataş, İstanbul, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8-), 2024.